

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 38

ZATERDAG 22 SEPTEMBER 1934

EEN KOOPMANSHUIS UIT DE 18E EEUW TE MIDDELBURG, NU PROVINCIALE BIBLIOTHEEK
(BIJ HET ARTIKEL: „WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND“)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

EEN MAN VAN EER, DOOR DIXIE WILSON	BLZ. 446—447
WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND (GEÏLL.), (II. BLOEI EN VERVAL), DOOR DIRK L. BROEDER	BLZ. 445. 448—451
OVER NEDERLANDSCHE AMPHIBIËN (GEÏLL.), (SLOT) DOOR DR. H. ENGEL	BLZ. 451—452
DE BIJENBOOK (GEÏLL.), (KAJOE RADJA OF KONINGSBOOM), DOOR W. BAERVELDT	BLZ. 452—454
BIJ SLOVENEN, KROATEN EN SLAVONEN (GEÏLL.), DOOR W. VALK	BLZ. 454—456
HET MICHIËLS-ZOMERTJE, DOOR GEERTRUIDA CARRELSSEN	BLZ. 455—456
WANDELLIED (GEDICHT), DOOR J. J. VAN GEUNS	BLZ. 456

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

EEN MAN VAN EER

DOOR DIXIE WILSON

ALS ik 's avonds aan het venster van mijn kamer zat en de lamp had uitgedaan, kon ik vaak oude vrouwen op straat over mij hooren praten en door de retsen in den muur hoorde ik, hoe men er zich in de kamers ernaast over verwonderde, dat ik mijn intrek had genomen bij Merkles. Eens wilde Merkles mij zelfs opzeggen; hij zei, dat zijn vrouw het vreemd vond, dat een man, die geld had, bij hem zou willen wonen en zij wisten, dat ik het had. Maar ik bood hem aan een shilling per week meer te betalen, omdat het mij daar goed beviel en ik hem en zijn vrouw wel mocht lijden. Toen kon ik daar blijven.

Merkles is altijd goed voor mij geweest sedert dien eersten nacht, toen ik in Londen aankwam; de stad maakte een luguberen indruk, alles was in nevel gehuld, havelooze menschen met bleeke gezichten deden denken aan rondwarende geesten en ik moest den weg zoeken bij het wazige gele schijnsel, dat de plaatsen aanduidde, waar lantaarns stonden. Dien nacht had ik koorts door honger en slapeloosheid en ik huiverde in mijn natte kleeren. Ik strompelde tegen iets aan — een vervelooze krantenkiosk, waarin een oude man lag te slapen; hij slaakte een verwensching met een slaperige, dronken stem. Daarop kwam een politieagent naderbij, die mij waarschuwde den man met rust te laten; ik vertelde hem, dat ik het logement van Merkles zocht. Ik geloof, dat ik hem bij den arm vatte om niet te vallen. Hij liet het licht van zijn zaklantaarn op mijn gezicht vallen en zei, dat hij kon zien, dat ik een heer was. Toen geleidde hij mij naar het huis van Merkles, die open deed en ons binnen liet, omdat de agent er bij was.

Zij waren daar juist aan het feest vieren en het was een eigenaardige gewaarwording om na uren in den grijzen mist te hebben geloopt, plotseling in een kamer vol menschen te komen, waar licht en warmte was. Op de tafel stonden brood en koek, bier en brokken van gebraden eendvogels. De agent vertelde Merkles, dat ik een heer was, die in moeilijkheden verkeerde en onderdak wenschte; deze wees hem toen een plaats aan tafel aan, nam een kandelaar van een plank en geleidde mij drie trappen op naar een kamer onder het dak, met een bed als een brits en een emmer voor waschkom. Hij sprak geen woord, maar liet den kandelaar staan en ging naar beneden.

Den geheelen nacht zat ik op en luisterde, wachtende op het einde van het feest, zoodat ik naar beneden kon gaan en eenig voedsel zoeken, dat mocht zijn overgebleven. Het was al bijna ochtend, toen ik naar beneden kon gaan; ik vond een gebraden kip, nam die mee naar bed en at haar op; de beenderen verstopte ik onder mijn deken.

Den volgenden dag ging ik uit om wat van Londen te zien

en toen ik terug kwam, was Merkles bezig mijn kamer in orde te maken. Hij zei, dat hij het karkas van de kip gevonden had en mij wilde helpen; ik moest maar met hem mee naar beneden gaan naar de keuken, waar zijn vrouw mij wat soep zou geven. Zij was jonger dan Merkles — klein en dik. „Ja”, zei hij, toen Merkles vroeg om mij wat soep te geven. „Een heer zal nooit hongerig zijn in ons huis. De hemel zij ons genadig. Ga hier bij de kachel zitten”.

Zoo kwam ik dan in het logement van Merkles en alles ging goed, totdat op een dag iemand van een advocatenkantoor mij geld kwam brengen. De vrouw zag dat en hoorde den man ook zeggen, dat ik als lid was toegelaten tot de Oxford Club. Zij wilde mij toen weg hebben, omdat ik had voorgewend, dat ik arm was en daar was iets geheimzinnigs in. Ik zei haar, dat ik arm geweest was totdat mijn familie wist, waar ik was, maar zulk een uitlegging bevredigde haar niet en ook niemand anders.

En daarom hoorde ik 's avonds, als ik aan mijn venster zat, de oude vrouwtjes op straat en de andere bewoners van het huis erover spreken en gissen, waarom ik daar woonde: het waren oude mannen en vrouwen, ook Merkles en zijn vrouw waren oud, maar het scheen, dat zij niet oud genoeg waren om te beseffen, hoe vreemd de draden des levens in elkander strengelen.

Juffrouw Merkles vroeg mij vaak, wie de menschen waren, die mij geld zonden en vanwaar ik gekomen was en ik vertelde haar het een en ander, maar hield veel voor mijzelf. Zij zette vaak mijn pantoffels klaar en gaf mij vuur om mijn pijp aan te steken, alleen om de gelegenheid te hebben alles te vragen, wat zij kon bedenken.

Toen iker drie maanden was, vertelde juffrouw Merkles mij, dat er een vreemdeling gekomen was; hij was een buitenlander, want hij droeg een soort uniform, dat zij niet kende; hij was kort en breed en scheel en om zijn mond vertoonde zich af en toe een zenuwachtige trek. Ik ging in mijn kamerjas naar beneden, klopte aan de deur en zei hem, dat als hij een vreemdeling in Londen was, het mij een genoegen zou doen hem van dienst te kunnen zijn. Ik vroeg hem ook, waar hij vandaan kwam en hij zei uit Rusland — kapitein, naar hij beweerde; hij scheen erop gesteld te zijn, dat ik dat zou weten.

Wij zaten een tijdlang samen te rooken; toen vroeg ik hem, waarom hij naar het logement van Merkles was gekomen, of hij lang in Londen dacht te blijven en ook, of hij het leven in het Russische leger hard gevonden had.

Niet in alle opzichten, zei hij, hoewel het hem zwaar was gevallen soms tegen vrouwen op te moeten treden. Ik merkte op, dat zijn mondhoeken zich vertrokken. Op mijn vraag, of er vaak aanleiding voor zooiets geweest was, antwoordde hij, dat het vaker voorkwam dan ik dacht en dat hij bijvoorbeeld even voordat hij uit Rusland vertrok in een gevangenenkamp een vrouw had gezien, die vergiftigde rijstkoekjes had bereid voor een officierstafel van eenendertig personen.

„En?” vroeg ik met ingehouden adem.

„Zij werd gefusilleerd”, antwoordde hij met een lichte buiging.

Peter Sarakow had den naam van de knapste officier in het Keizerlijk Paleis te zijn, maar men vond hem te zacht, want men oordeelde slechts naar zijn glimlach, den jongensachtigen glimlach; men had hem nooit als een Tsaar hooren kommandeeren!

Toen hij van de militaire academie naar Moskou kwam, waren aller oogen gericht op Sarakow en Gravin Lena Kostoff, hij knap en donker, zij met het gouden haar der Kostoffs en de blauwe oogen, waarom zij bekend was. Zij danste, reed en dineerde met Sarakow en de menschen zeiden: „De gravin is weer verliefd”.

Op een avond, toen zij bij het gele licht in haar boudoir thee dronken, vroeg zij hem, of hij gehoord had, wat de menschen van hen zeiden.

„Zeker”, antwoordde hij lachend, „ze zeggen, dat je weer verliefd bent”.

Zij had eigenaardige oogen, bijna driehoekig, blauw met gouden vlekken en fijne, zwarte wenkbrauwen, waardoor haar gelaat den indruk maakte te zijn opgemaakt. Zij keek hem aan met het hoofd op zij gewend en de lippen gespist. „Wat denk jij ervan?” vroeg zij.

Hij blies een rookwolk de lucht in. „Ik denk, dat ze ongelijk hebben”, antwoordde hij. „Je bent niet weer verliefd”.

Zij keek hem een oogenblik aan. „Nee”, zei zij toen. „Dat

is ook niet zoo; ik ben niet weer verliefd, want ik heb nooit tevoren lief gehad — tot nu toe”.

Peter Sarakow lachte en nam haar hand in de zijne. „Lena”, zei hij, „ieder uur van je leven ben je op den een of ander verliefd geweest — of heb je dat tenminste zoo voorgewend”.

Zij boog zich naar hem toe. „Peter”, zei zij, „ik ben blind geweest als een pas geboren katje; ik dacht, dat liefde slechts een versiersel van het leven was, maar nu weet ik, dat liefde de hoofdzaak is en het leven het bijkomstige. Ik wist dat niet, vóór ik jou ontmoette en alles, wat ik tot nu toe ondervonden heb, heeft niets te beteekenen gehad — alleen maar flirtations. Vind je dat zoo erg, Peter?”

Verscheidene voorvallen kwamen op in het geheugen, voorvallen, die zoo erg niet waren, maar die toch aantoonde, dat het hopeloos was om Lena ernstig op te nemen.

„De volgende week beginnen de winteruitvoeringen in Petrograd”, zei hij, „zullen wij er heen gaan?”

Lena zette haar theekopje neer en keek hem verwonderd aan.

„Peter”, zei zij, „Wat beteekent het zoiets te zeggen, als ik tracht je te vertellen, dat ik je lief heb? Kun je niet gelooven, dat ik je lief heb?”

„Ik ben nieuw voor je, Lena, dat is alles”, antwoordde hij. Zij ging naar de hooge samovar en schonk hem een kopje thee in.

„Peter, als het voor jou geen verschil maakt, dat ik je lief heb, dan wil ik je nooit meer zien”, zei zij.

Sarakow nam het kopje aan. „Het spijt mij”, was zijn antwoord, „maar het beteekent niets voor mij, noch voor jou”.

Zij bleef een oogenblik bij hem staan, lang en mooi, streek met haar vingers zacht over zijn haar, liep toen langs hem heen en ging de breede trap op zonder om te kijken; hij hoorde het ruischen van haar zijden japon, haar stappen op de trap — toen ging de deur van haar kamer open en weer dicht.

Hij dronk zijn thee uit en weifelde, of hij zou weggaan of blijven; eindelijk, toen hij op het punt stond een bediende te bellen, kwam haar kamermeisje beneden en reikte hem een briefje over, een stukje papier, waarop Lena met haar hoekige letters had geschreven: „Peter, heb medelijden met mij en verlaat Moskou”.

Van haar woning ging hij naar het Keizerlijk Hoofdkwartier, waar hij vroeg om naar een opleidingsschool voor de cavalerie te worden gezonden in de provincie. Hij lachte, toen hij door de frissche lucht naar huis wandelde; hoe wonderlijk zou het zijn, dacht hij, als Lena werkelijk zooveel van iemand zou houden om er hoofdpijn van te krijgen! Hij dacht aan haar vele flirtations. „Kom, de gravin zal er wel achter komen, dat het weer een geval is, dat zij straks vergeten is”, zei hij tot zichzelf.

Het remonedepôt was op het platte land, tweehonderd mijl van Moskou verwijderd. Het was winter en het landschap was geheel met sneeuw bedekt. Vier mijl verder naar het westen lag een dorp en halfweg lag het huis, waar Vanovitch, een boer, woonde. Op een avond reed Peter naar het dorp om daar wat te praten en op weg terug naar zijn kampement, zag hij in het koude, witte sterrenlicht voor zich een meisje loopen. Hoewel zij een klein persoontje was, waren haar sporen in de sneeuw groot, van groote laarzen en zij maakte den indruk van een kind, dat voor het eerst lange kleeren draagt.

Toen hij haar inhaalde, steeg hij van zijn paard en bood haar aan te rijden; zij keek glimlachend op en zeide, dat zij dat niet wilde, dat zij niet koud was en niet moe. Vóór hen zagen zij het lichtende vierkant, dat het raam van de Vanovitch-boerderij aanduidde. „Daar ga ik heen”, zei zij, „ik ben Tavanya Vanovitch”.

Hij wandelde met haar mee, leidde het paard bij den teugel en droeg haar zak zout voor haar. Zij had prachtige donkere oogen. Hij ging met haar het huis binnen en de keuken in.

Vanovitch zat op zijn kousen bij het vuur een pijp te rooken. „Zoo”, zei hij, „ben je daar? Wie is er bij je?”

In het eerst keek hij wat slaperig naar Peter, maar toen hij de officiersuniform zag, stond hij haastig op en schoof de bank naar hem toe. „Ga zitten”, zei hij, „Tavanya, breng den wijn”.

Peter ging zitten en keek toe, terwijl het kleine meisje haar mantel en schoenen uittrok en haar dikke vlechten omhoog liet vallen. Toen haalde zij een kan en twee kroezen en een der kroezen zette zij voor hem neer — hij voelde haar

adem tegen zijn gelaat, geurig als de geur van bloemen.

En toen Peter Sarakow, de knapste officier van het Keizerlijk Paleis door de sneeuw terug ging naar het kampement, bemerkte hij, dat de gedachte aan Tavanya Vanovitch hem vervolgde als een ondeugende geest.

Hij keek om naar het huis, een donkere plek in de groote wildernis van aarde en lucht; het had daar iederen dag zoo gestaan, iederen nacht. Hoe onbewust komen menschen in aanraking met de dingen, die hun leven helpen vormen! Altijd had daar een klein donker huis gestaan, zonder eenige beteekenis voor hem, maar omdat een meisje in de sneeuw voor hem uit geloopt had, was dat kleine, donkere huisje het middelpunt van den nacht geworden.

Ver weg over de sneeuw hoorde hij het huilen van wolven en het opkomen van den wind en hij was benieuwd te weten of Tavanya bang was voor de wolven, als zij zoo met den wind begonnen te huilen. Wat een eigenaardige gedachte — Tavanya in een klein huisje in den nacht — in de sneeuw — met het gehuil der wolven — en den opkomenden wind! Hoe vreemd — het groote verschil voor ons in kleine dingen!

Na een paar dagen ging Peter er weer heen: een meisje als zij was iets nieuws voor hem, een meisje in drie kamers, omgeven door hooge sneeuw, een meisje, dat zout droeg en een kruik en twee kroezen aanbracht en iederen dag met haar kleine, sterke, gebruiende handen de kaarsen voor den icon snoot, wier kleeren van ruwe wol waren en die met een vracht hout door de sneeuw liep en dan, even schoon als de Maagd Maria, in het vuur glimlachte — een meisje, dat van het eene ding naar het andere ging om het leven te helpen leven, in plaats van op te gebruiken wat anderen maakten!

In den vroegen winternacht wandelde hij naar haar huis; hij peinsde er over, hoe koud haar handen soms moesten zijn, hoe het zou staan, als zij, gewikkeld in een hermelijnen mantel in den fluweelen hoek van een auto door den helderen nacht van Moskou zou rijden, hoe haar oogen zouden schitteren in het licht op de trappen van de Keizerlijke Opera. Zij zou naast hem loopen in een slepend, zwart fluweelen kleed — en hij besliste reeds, dat zij haar haar niet moest veranderen; het moesten juist die bruine vlechten blijven, rondom haar hoofd gewonden.

Toen hij aan het huis kwam, deed Tavanya de deur open met een lamp in de hand. „O”, riep zij uit, „o, bent u het?”

Peter zette zijn pet af en de sneeuw woei door zijn haren. „Ik kom je nog eens opzoeken”, zei hij eenvoudig.

Vanovitch zat zijn avondeten te nuttigen. „Kom binnen”, riep hij hem toe. „kom binnen en eet mee!”

Tavanya deed de deur achter hem toe; haar wangen bloosden als roode bloemen, haar hals en armen waren bloot en zij reikte juist tot aan Peter's gouden schouderstukken. Hij ging bij haar vader aan tafel zitten en zij bediende hem van de spijzen, die zij in huis hadden.

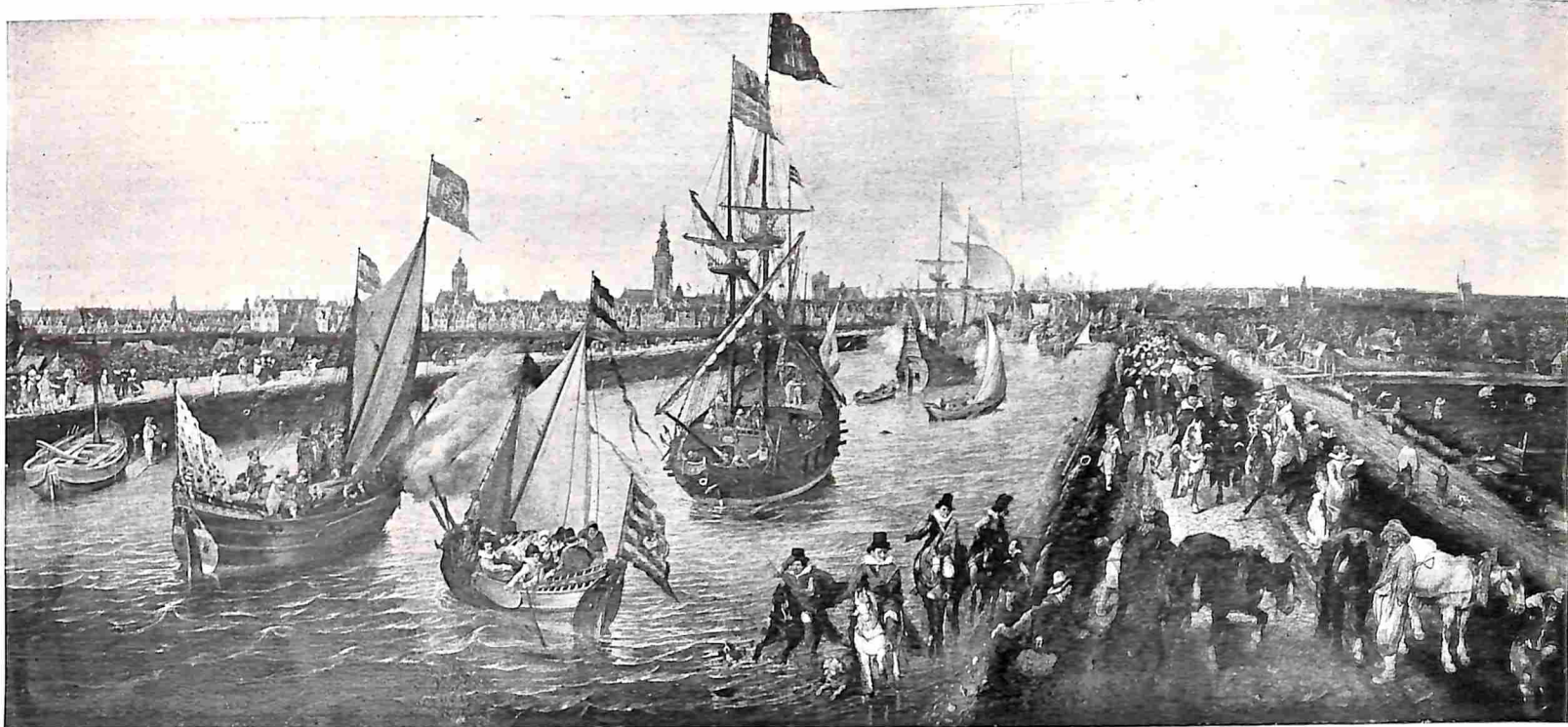
Vele avonden zat Peter zoo met Vanovitch en Tavanya bij het vuur; hij rookte dan een lange pijp, dronk en lachte met den ouden man en hield de streng wol voor Tavanya op. Het was vreemd, dat deze drie daar zoo konden zitten, terwijl de Roode Revolutie werd voorbereid. Sarakow verwonderde zich erover, hoe jong Tavanya was, wat een teere, wilde bloem zij geleeke, om daar te wonen, waar de wolven huilden en de wind opstak; hij keek naar haar breipennen, waarmede zij een trui voor hem breide, hij zag haar tegen de wol glimlachen en in de steken fluisteren, terwijl het haardvuur in haar groote, donkere oogen fonkelde en op haar vlechten glinsterde.

Op een avond, toen Vanovitch was weggegaan, vertelde Peter haar, dat hij haar lief had; hij zei het zoo plotseling, dat zij verder van hem af tegen den muur ging staan en hem vroeg het niet te zeggen. Zij kon het niet gelooven, wat hij tot haar zeide; zij kon niet gelooven, dat hij haar vroeg met hem te trouwen! Zij was er bang van; iets kon toch wel al te heerlijk zijn!

Hij vertelde haar, dat zij ergens in een garnizoen zouden wonen, waar witte officierswoningen waren en een daarvan zou hun huis zijn en zij zou alles hebben, wat zij verlangde.

Toen hij weg was, zat zij uren lang op den grond voor het haardvuur, verschrikt door de gedachte, dat Peter Sarakow haar lief had. Het maakte haar angstig, dat Peter nu voor haar de geheele wereld beteekende. „Ik zal sterven van liefde, als hij mij ooit verlaat”, fluisterde zij. „O, God, neem hem nu uit mijn hart weg — of anders, laat hem daar voor eeuwig blijven!”

(Slot volgt)

DE THANS LAND GEWORDEN HAVEN VAN MIDDELBURG TIJDENS EEN VORSTELIJK BEZOEK IN DEN AANVANG DER 17E EEUW

WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND

DOOR DIRK L. BROEDER

II. BLOEI EN VERVAL

MET recht is hier van toepassing het oude spreekwoord: „des eenen dood is des and'ren brood”. Zooals we het in 't klein zien in de oude geschiedenis van onze handeldrijvende provincie, zien we het in 't groot ten opzichte van Antwerpen en Walcheren, inzonderheid Middelburg, want die stad toch trok wel het leeuwenandeel van de zich in deze gewesten vestigende Antwerpsche refugiés der Spaansche terreur. De historie van den bloei van Walcheren is dan ook voor het grootste deel die van den bloei van Middelburg, hoewel we de in aanzien toegenomen steden Vlissingen en Veere geenszins uit het oog mogen verliezen. ☞ Reeds van omstreeks het jaar 1100 af schijnt hier de Arne, een kreek, die dicht bij Arnemuïden in den Lemmer of Lemmel uitmondde en slingerend haar weg naar Middelburg baande, scheepvaart mogelijk gemaakt te hebben, doch in de 16e eeuw bleek deze vaart in geen stukken of wegen na aan de eischen des tijds te voldoen, weshalve Karel V bij octrooi van 13 Maart 1530 de stad vergunning gaf een nieuwen waterweg te graven, die in 1535 geopend werd en in rechte lijn naar het vaarwater tusschen Zuid-Beveland en Walcheren voerde. De toenemende scheepvaart echter vereischte andermaal vergrooiting, en weldra

zien we de grootste koopvaardij-schepen in de havens der stad binnenzeilen. ☞ In hun voortreffelijk werk „Zeeland door de Eeuwen Heen” geven Van Empel en Pieters op duidelijke wijze aan hoe certijds dit vaarwater liep. Hier strekte zich een ondiepe watervlakte uit tusschen de polders van westelijk Zuid-Beveland en oostelijk Walcheren, waar, tusschen de ontelbare schorren en banken, enkele eenigszins bevaarbare krekken liepen, waarin echter pas in 1488 bij het vinden van het Jonker Fransgat een goed vaarwater werd ontdekt. Dit Jonker Fransgat wordt omstreeks 1630, volgens deze schrijvers, als het Sloe bekend. ☞ Voorafgaand aan den val van Antwerpen in 1585 was door de belegering van Middelburg — waar de Spaansche bevelhebber Mondragon zijn hoofdkwartier had — door Willem van Oranje, deze stad de dupe geworden van den strijd in dit deel van de Noordelijke Nederlanden. Haar handel had een gevoeligen klap gekregen, tot groot genoegen van Vlissingen en Veere, die zich benadeeld achtten door hun groote concurrente en steeds met haar overhoop lagen, een handelsnijld, die, alhoewel heden ten dage volstrekt overbodig — Vlissingen heeft nu de eerste plaats bemachtigd en Veere's handel en nijverheid zijn verdwenen — toch nog in een soort wrijving, weliswaar verzacht en van gedaante verwisseld door de eeuwen die er overheen gestreken zijn, is blijven voortleven, en wel in een soort ik-weet-niet-waarom-maar-toch-kan-ik-je-niet-uitstaan gevoel.

☞ De tijd was ruw verstoord, dat men kon zeggen

drie Middelburgers, twee kooplui,

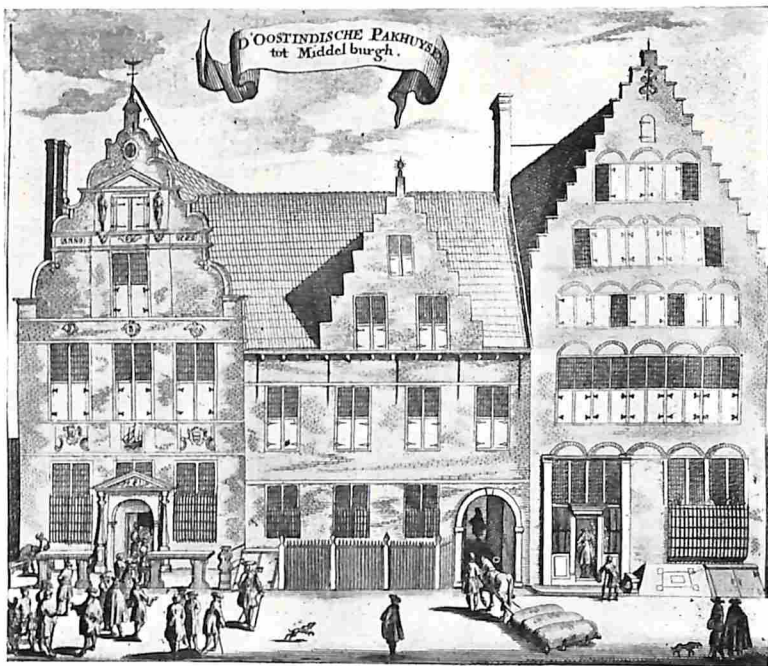
doch Vlissingen had de poorten opengeworpen voor den Prins, om weer lustig aan den handel en de kaapvaart te kunnen gaan, vandaar

drie Vlissingers, twee strooplui,

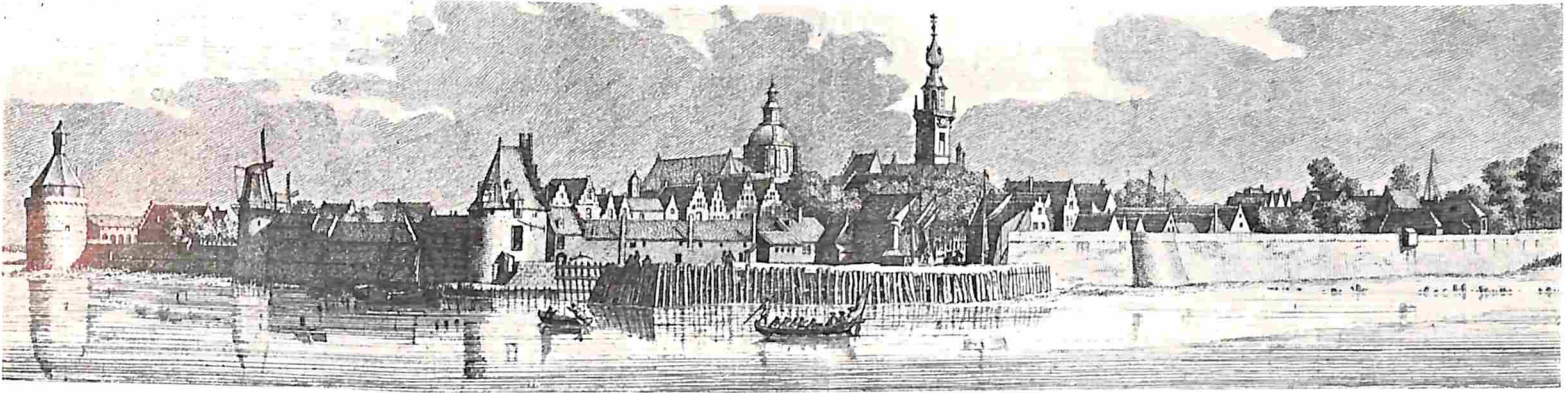
terwijl Veere, dat Oranje steeds getrouw was gebleven, eveneens het Spaansche juk wist af te werpen in 1572:

drie Veereenaars, twee Nassaului,

☞ Lang na het einde van het beleg van Middelburg (24 Febr. 1574) ging deze stad nog zwaar gebukt onder de daaruit voortgesproten ellende. Men kon den bodem der schatkist zien en er was een groot bedrag noodig voor de verlossing der stad en het betalen der soldaten, dat met veel moeite bijeengegaard werd. De handel was geheel en al verlamd en wat nog Middelburg's haven uitvoer, had veel te lijden van de kapers, die de kusten onveilig maakten en waaraan pasvaardigd werd, waarbij het verboden werd, dat een onbewapend schip zee koos. Dit bleek weldra een heilzamen invloed te hebben, waarbij nog kwam, dat velen zich uit het Zuiden in deze streken vestigden. ☞ Pas na den val van Antwerpen — op 16 October 1585 kreeg het verdrag van

HET OOSTINDISCHE HUIS TE MIDDELBURG VÓÓR DE VERBOUWING VAN 1711

VEERE IN DE 18E EEUW

overgave aan den landvoogd Parma zijn beslag — brak de zon weer door de wolken. Tientallen families hadden de gedoemde stad reeds verlaten en na den val had opnieuw „een exodus plaats, die bijna gelijk stond met een ontvolking, rijk en arm met zich mee sleepte, aanzienlijken en geringen, handelaars, fabrikanten en neringdoenden, wier aantal op ruim twintig duizend wordt begroot”, om Mr. J. H. de Stopelaar's „Balthasar de Moucheron” aan te halen. Geen wonder dat in dezen tijd Middelburg voor de vierde maal werd uitgebreid, waardoor de bebouwing tusschen de binnenhavens en de deels nog bestaande vesten ontstond. ☒ Onder de uitgewekenen dan was ook de bekende Balthasar de Moucheron, de vierde doch bekendste zoon van Pierre de Moucheron, sieur de Boulay, den stichter van het beroemde Middelburgsche handelshuis van dien naam, die, na zich oorspronkelijk te Middelburg te hebben gevestigd, na vijftien jaar naar Antwerpen toog, waarheen zich zoovele anderen uit Middelburg begaven vanwege de moeilijkheden die men ondervond door het ontstaan van het Arnemuider Zand vóór den ingang van de haven dier stad. In 1585 zien we de zoons van Pierre, na diens dood, weer naar het oude Middelburg verhuizen, om tenslotte door oneenigheid met de kooplui te dier plaatse Veere als hoofdzetel van het huis te kiezen, terwijl de leiding aan den ervaren Balthasar wordt overgelaten. Van heinde en ver kwamen koopvaarders Middelburg weer binnenvallen, doch vooral door de vestiging van het kantoor van De Moucheron te Veere kreeg ook dit stadje een aanzienlijk aandeel in den handel van die dagen. ☒ Dan komen de eerste jaren der 17e eeuw, het geboortjaar der Vereenigde Oostindische Compagnie, 1602. Reeds vóór den tocht van Cornelis de Houtman had Balthasar de Moucheron gezocht naar de vermeende route om het Noorden, tevergeefs evenwel, doch hierdoor legde hij toch den grondslag voor den handel met Rusland. ☒ Uit het werk van Dr. W. S. Unger, „De Oost-Indische Compagnie te Middelburg”, zien wij het ontstaan en gedijen der Compagnie. Was men reeds tegen het einde van 1600 te Middelburg in samenwerking met Amsterdam, spoedig voegde de compagnie van den Middelburgschen burgemeester Adriaen ten Haeff en die van De Moucheron zich daarbij, en door het streven van Johan van Oldenbarneveld zien wij reeds in 1602 de V. O. C. ontstaan, van welker dertien Zeeuwsche bewindhebbers negen uit Middelburg en twee ieder uit Veere en Vlissingen kwamen. Gedurende verschillende jaren, bewijst Unger, huurde men pakhuizen van derden, doch al heel spoedig schijnt een deel der pakhuizen bij den zetel van het bestuur geweest te zijn. Pas in 1628 vestigde de V. O. C. zich voorgoed aan de Rotterdamsche Kaai. Het huidige vóórgestelde is samengesteld uit drie panden, die afzonderlijk en in verschillende jaren werden aangekocht en pas in 1711 door het aangebrengen van een nieuwen voorgevel

als één gebouw voortleefden. Door successievelijken aankoop kon men beslag leggen op een uitgestrekte oppervlakte, die, bebouwd en verbonden door drie binnenplaatsen, van de Rotterdamsche Kaai tot de Breestraat loopt, waar de pakhuizen waren. ☒ De rijke producten van Indië werden in steeds stijgende mate te Middelburg aangevoerd, doch hoewel Veere en Vlissingen ook hun aandeel in de Compagnie hadden, schijnt men daar niet zoo bovenmate veel ervan geprofitteerd te hebben, althans van de pakhuizen is in die plaatsen weinig bekend en niets meer overgebleven. Te Vlissingen trof men nog korten tijd het recrutendepôt aan, dat echter spoedig naar Middelburg verhuisde en wel naar de Cloveniersdoelen, later in gebruik als militair hospitaal, onder welke benaming, hoewel niet meer als zoodanig in gebruik, dit schitterende gebouw nog voortleeft. ☒ De V. O. C. bleef te Middelburg tot haar opheffing in 1798, waarna het gebouw voor verschillende doeleinden is gebruikt, o.a. als pakhuis, toen de Nederlandsche Handelsmaatschappij te Middelburg haar koffieveilingen hield. De Compagnie bezat ook groote werven en een lijnbaan, die nu als zoodanig niet meer bestaan. ☒ Van minder omvang was de West-Indische Compagnie, die ook te Vlissingen en Veere gevestigd was. Ook hierover zijn wij Dr. Unger veel schuldig voor zijn mededeelingen. Niettemin is bitter weinig van pakhuizen, werven en de geschiedenis der werkzaamheden in die twee plaatsen tot ons gekomen, terwijl ook de W. I. C. te Middelburg zich nooit in die weelde heeft kunnen baden, welke haar fortuinlijker zuster van de Rotterdamsche Kaai zich kon veroorloven. Te Middelburg was zij gevestigd in het prachtige renaissance huis van den rentmeester Adolf

HET OOSTINDISCH HUIS TE MIDDELBURG NA DE VERBOUWING VAN 1711

Hardinck (1520) op den hoek van de Lange Delft en St. Janstraat, dat ook nog eigendom geweest is van Willem van Oranje en later, nadat deze het aan de stad verkocht had, een veertigtal jaren in gebruik door de Engelsche court van de „Merchant-adventurers”, die, omstreeks 1582 uit Stade verjaagd, zich o.a. te Middelburg vestigden en door hun wolhandel

een groote bron van inkomsten voor de steden van Walcheren ontsloten. Edoch, al de voordeelen van den handel, die de Walchersche koopsteden zoo rijk en welvarend hadden gemaakt, konden niet beletten, dat ook hier het sic transit gloria mundi aan te halen viel. Heel merkbaar was de

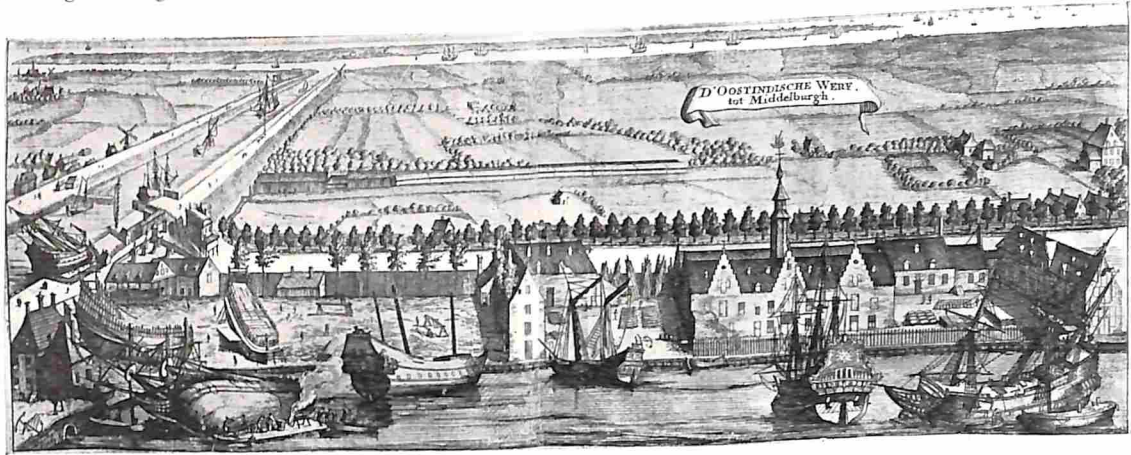
achteruitgang in de 17e eeuw reeds, onvermijdelijk in de 18e. Vooral Veere ging in dezen tijd hard achteruit. De vaargeulen in het Veergat begonnen angstwekkend te verzanden en niets hielp om dit euvel tegen te gaan. Domburg, Westkapelle en Arnemuiden waren al lang ten doode opgeschreven en slechts Vlissingen wist zich tot het allerlaatste staande te houden en toen, voordat het dreigde meegeleurd te worden in den val van de anderen, zich vast te klampen aan den reddenden stroohalm, dank zij haar breed en diep vaarwater. Doch het verval der Walchersche koopsteden mag niet alleen hieraan toegeschreven worden. Wellicht in even hooge mate moet men dezen achteruitgang toeschrijven aan de onzekerheid die heerschte ten opzichte van het steeds in groei en bloei toeneemende Amsterdam, dat reeds in 1585 een groot aantal Antwerp-

sche kooplieden tot zich getrokken had. Zoowel in den handel als in het zeewezen werkte deze stad als een steeds sterker wordende magneet, die hoe langer hoe meer de welvaart van onze zuidelijke gewesten tot zich trok. Een derde, eveneens belangrijke, factor was de politieke toestand in de Zuidelijke Nederlanden, waar alles zoo wanhopig slecht toging, dat daar geen afzetgebieden te vinden waren. Bovendien was de voortdurende strijd om de Spaan-

sche en later Oostenrijksche gewesten funest voor deze streken. Hoe langer hoe meer ging men zich erop toeleggen om uit de V. O. C. te halen wat er te halen was, en toen dit niet meer ging, viel het heele handelstoneel als een kaartenhuis ineen. De debâcle van de Compagnie was overweldigend. Waar eerst onmetelijke rijkdommen te vinden waren, trof men nu leegte en ellende aan en om dit te illustreren met een frappant voorbeeld zij opgemerkt, dat tegen het einde der 18e eeuw de bevolking van Middelburg alleen al tot de helft van die der 16e eeuw was teruggebracht. Met de andere plaatsen was het niet veel beter gesteld. Veere verloor de

Schotsche wolhandelaren in 1799, toen hun stapelcontract afliep, op Vlissingen en Middelburg na waren alle andere stadjes van Walcheren teruggedrongen tot de rij der dorpen

en wat de Fransche tijd voor ons land bracht, deed de rest. Veel moeite is aangewend om de eens zoo groote welvaart weer tot nieuw leven op te wekken. Slechts ten deele is dit mogen gelukken, laten wij de industriestad Vlissingen dan buiten beschouwing. Domburg, Westkapelle en Arnemuiden zijn dorpjes geworden en hebben alleen een bijzondere charme weten te redden uit de erfenis van vroegere eeuwen. Veere heeft door zijn schitterend stadhuis, monumentale, groot-sche kerk en talrijke andere mooie gebouwen een cachet van stad — doode stad — weten te behouden, waarbij de uitzonderlijk schoone ligging, als een bemuurde stad, vooruitstekend in het Veergat-

DE OOSTINDISCHE WERVEN TE MIDDELBURG MET OP DEN ACHTERGROND DE VAN 1530—1535 GEGRAVEN HAVEN

DE OOSTINDISCHE PAKHUIZEN ACHTER HET HOOFDGEBOUW IN DE BREESTRAAT TE MIDDELBURG

uit kunstzinnig oogpunt zeer ten goede komt. Middelburg heeft eenige industrie tot zich getrokken, doch de aanleg van een nieuwe haven in 1819 en het graven van het kamogon doen ontwaken. Alleen Vlissingen heeft een enorme vlucht genomen na het midden der 19e eeuw, een vlucht die nog steeds hooger wordt, doch die de weinige overblijfselen van vroegere eeuwen dreigt op te sloppen in den

gulzigen drang naar uitbreiding. Zelfs de zwartste wolk heeft nog een zilveren randje, en geen wonder dat Middelburg en Veere, die niet in die mate als Vlissingen, de Schel-

destad, aan de slooperswoede zijn prijsgegeven, zulke schoone, kleurige bloemen zijn gebleven in den Tuin van Zeeland. (Wordt vervolgd)

OVER NEDERLANDSCHE AMPHIBIËN

DOOR DR. H. ENGEL

(Slot)

NIET alleen kikkers, ook salamanders kunnen we in een aquarium houden, wanneer we maar zorgen voor een stuk kurk of iets dergelijks, waarop ze eens een tijdje buiten het water kunnen rusten. Wie

zijn dieren gelukkig maken wil, doe het als volgt: Bouw in een rechthoekig (geheel glazen of tenminste waterdicht) aquarium aan twee zijden een verhooging uit turfplaten en laat die naar het midden van den bak schuin aflopen tot op den bodem, zoodat het midden-deel van het aquarium voor water vrij blijft. Dit midden wordt eerst nog bedekt met een 3 cm dikke laag schoongewassen zand. Verder is het dan het beste bijv. te rekenen op 12 cm water. Boven dat water moeten de turfheuvels (die dus tegen de smalle kanten van het aquarium aanliggen) nog ongeveer 1 à meer cm uitsteken. Het zand op den bodem is om te maken, dat de kikkers

zich zoo nu en dan kunnen inwroeten, zooals ze dat in de natuur ook zoo vaak doen. Echt slik zouden ze misschien nog prettiger en natuurlijker vinden, maar dan was er gemeenlijk in ons aquarium niet veel waar te nemen dan een zwarte wolk! Wel kan men bij de dieren de illusie van de natuurlijke omgeving versterken, door op de turfheuvels graszoden, liefst uit een moerassig kikkerweiland gestoken, neer te leggen. Ook het water kan men met planten voorzien. Liefst neme men natuurlijk drijvende waterplanten, geen wortelende, die woelen de kikkers toch maar los. Men verwachtte van deze overigens geen eerbied voor eenig gewas of voorwerp in hun woning, men verwachtte niet, dat ze aquariumgenooten, ter consumptie geschikt, ooit versmaden zullen, en men zorge er voor ze voldoende te voeren . . . wat heel erg moeilijk is. Het aardigste is dan ook in dit aquarium het

kikkerdril onder te brengen, de eieren, die men dan met eenige zorg gemakkelijk tot volwassen dieren opkweekt. Jonge larfjes geve men groenwier, zooals het in ieder aquarium al spoedig aangroeit en met rottende deelen van hoogere planten, waartusschen ze van allerlei klein-dierlijk afval ook vinden, dat, naar het schijnt, eveneens tot hun voedsel behoort. Worden de kikkervisjes groter, dan voere men met „Piscidin”, of met fijngeschaafd rauw vleesch — men zij daarmee echter vooral niet te royaal! Wagen zich de kleine kikkertjes, nadat ze eerst vóór- en later áchterpootjes hebben gekregen, op het land, dan geve men ze vliegen, kleine meel- en ook regenwormpjes. Heeft men die niet, dan voert men met kleine reepjes rauw vleesch, die men voor hun snuit als wormpjes kronkelen laat: onbeweeglijk voedsel herkent een kikker niet! Zoo kan men dus onze gewone kikkers, den groenen waterkikker, ook den bruinen landkikker en den heikikker opkweken, maar zoo'n zelfde verblijfplaats is ook geschikt voor het vuur-

padje, dat men bij ons te lande in Zuid-Limburg aantreft en dat men door een dierenhandel nogal eens in handen kan krijgen. Men voert de helkleurige, grappige diertjes met regenwormen, vliegen, meelwormen en wordt bij een goede verzorging beloond door hun wel-

Foto Zimmermann

DE GROENE OF KLEINE PAD, GEEN SPRINGER ALS DE KIKKER, MAAR MEER EEN WANDELEND LANDDIER, DAT VOORAL OP ZANDGROND LEEFT, SPECIAAL IN ONZE DUINEN. DIT NACHTDIERTJE, DAT ZEER NUTTIG IS, DAAR HET VAN ALLES LEEFT WAT ONZE TUINEN SCHADE DOET, IS GEMAKKELIJK KENBAAR AAN EEN GELE RUGSTREEP

pad, de groene of kleine pad, die we vooral in de duinen aantreffen, en de veel zeldzamere en tot geheel andere families behorende vroedmeesterpad (Zuid-Limburg) en knoflookpad. Zijn alle padden al nachtdieren, de laatste, die men

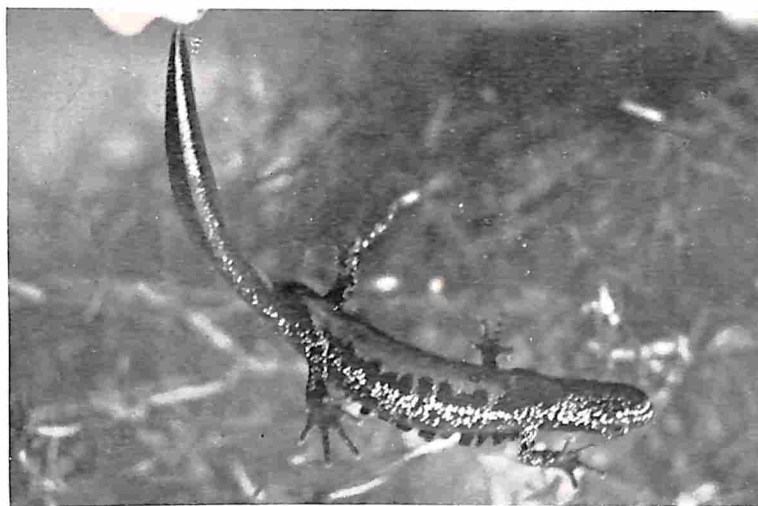

Foto Zimmermann

HET MANNETJE VAN DEN GROOTEN WATERSALAMANDER DRAAGT IN HET VOORJAAR EEN HOOGEN, STERK GETANDEN RUGKAM, DOOR EEN DONKERE TINT CONTRASTEEREND MET DEN GELEN BUIK

steenen, totdat na een maand de larfjes in de eieren zoover heen zijn, dat de zorgzame vader ze naar het water kan brengen, waar ze zich uit het snoer vrij maken en tot reusachtige (tot 9 cm!) kikkerlarven uitgroeien, die gewoonlijk pas het volgende jaar hun ontwikkeling, na een winterslaap in het slik, tot volwassen padden voortzetten. Men houdt de volwassen vroedmeesterpadden het best in een terrarium met een dikke laag losse, weinig vochtige aarde, bedekt met mos en wat holle steenen. Voor eierdragende mannetjes is natuurlijk ook een ruim waterbekken vereischt. Een leventje als een prins, in hooger regionen, voeren de boomkikkertjes. Men ziet ze wel eens in meer kunstige dan doelmatige kooitjes, met laddertjes, soms voor de helft in 't water staande, soms nog voorzien van een listigen vliegenva. Dit alles echter is onnoodig wanneer men het dier maar een hoog terrarium geeft met veel planten, zoodat hij vrij en lustig kan rondspringen en rondklauteren, zich met de zuigteenen stevig vasthoudend,

ging beloond door hun wel-luidend gekwaak, dat aan een klokje denken doet. Men doet verstandig zich na het aanpakken der dieren de handen te wassen, vele menschen zijn gevoelig voor hun prikkelend slijm — aan oogen en neusslijmhood vooral. Overigens worden padden niet in een aquarium gehouden, maar in een terrarium gehouden, waar er voor hen onder steenen of stukken kurk voldoende plaats is zich te verschuilen. De uit zand of grind bestaande bodem zij niet merkbaar vochtig! Wel geve men een klein bakje met water, waarin ze zich baden kunnen, een ondiep blikken cigarettendoosje, dat men in den bodem ingraaft is voldoende. Zoo houdt men de gewone

slechts hier en daar in ons land aantreft, is dat heelemaal, aan zijn pooten is het al te zien, hoe hij graven kan, bij dag is zijn pupil, als bij een poes, maar een smalle spleet. Men begrijpt, dat hij zijn naam aan zijn eigenaardigen knoflookgeur te danken heeft, die men, vooral wanneer men zijn ergernis opwekt, waarneemt. Als terrariumdier vragen ze veel zorg, en uit dank graven ze zich in en komen alle 's versta te voorschijn! Men verstaat al uit den naam: vroedmeesterpad, dat dit dier een eigenaardige voortplanting heeft: het mannetje windt zich het eiersnoer om de beenen en lendenen en kruipt er mee weg in een gang of onder

Foto Zimmermann

EEN MANNETJE VAN DE VROEDMEESTERPAD, MET DE EIER-SNOEREN, DIE HIJ EEN MAAND OM ZIJN HEUPEN MET ZICH RONDDRAAGT, OM DAARNA DE UITKOMENDE LARFJES OF DONDERPADJES AAN HET WATER TOE TE VERTROUWEN

Maakt men dagelijks de planten goed vochtig, dan is een waterbekken onnoodig. Men voert ze met meelwormen, kakkerlakken, spinnen en zoveel vliegen, als men maar kan verschaffen en men gunne ze van October tot Mei hun winterslaap. De eieren leggen ze in het water af in April of in Mei, die in okkernootgrootte klompen aan waterplanten vastgehecht worden. Daar komen op de gewone wijze larfjes van, die dan in Juli of Augustus als jonge kikkertjes het land op trekken, het boomleven tegemoet. ☼ Zoo is het kikkerleven, maar nog spraken wij geen woord van hun gestaarte verwanten, de salamanders, die we tenslotte toch ook allen kennen, en die niet minder de moeite van het houden in een aquarium waard zijn. Ook zij brengen hun ontwikkeling in het water door, langeren tijd zelfs behouden zij hun uitwendige kieuwen, zooals we die tenslotte misschien allen wel kennen van de axolotls. Dat zijn dan ook (Amerikaansche) salamanderlarven — en vaak brengen die het nooit verder, ja planten zich zóó, als larven, voort. Men heeft echter gevonden, dat ze, met schildklierstukjes gevoerd, plotseling hun kieuwaanhangsels afwerpen en volwassen worden. ☼ Alleen in Zuid-Limburg komt bij ons de landsalamander voor, zwart met gele vlekken, een graag geziene gast ook in terrariën. Hij vraagt daar veel vocht, geen zon, een bodem van grind en leemaarde, waarop mospollen, die vaak ververscht worden. Graag huist hij in half-verrotte stukken boom, die men door stukken kurk en bast, met mos bekleed, ingegraven in de aarde, nabootst. Regenwormen, slakken, ook soms meelwormen en spinnen, als ze ouder zijn ook reepjes vleesch, vormen hun voedsel. Deze soort is levendbarend! Dat wil zeggen, dat de moeder het veiliger vindt, haar eieren in het lichaam te houden in plaats van ze aan de betrekkelijk onveilige schoot van moeder aarde toe te vertrouwen. Levende salamandertjes worden er alzo geboren! Maar die moeten toch eerst nog wat in het

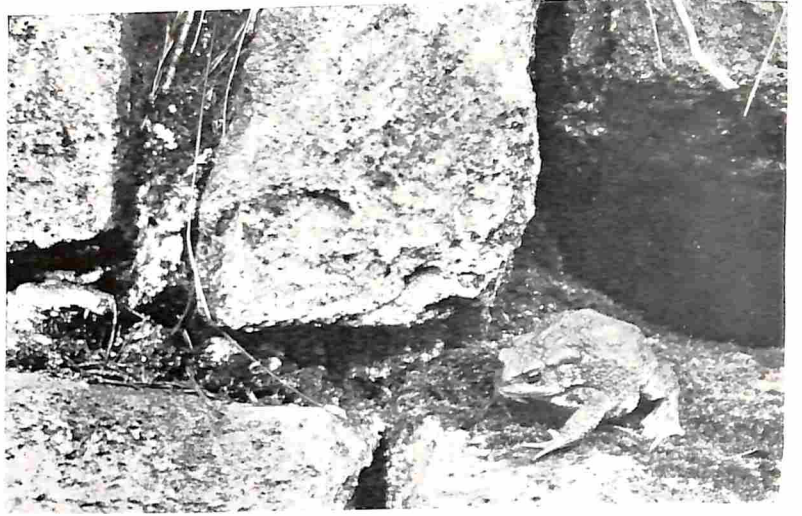

Foto Zimmermann

DE GEWONE PAD, DIE ZIJN DAGVERBLIJF ONDER DEN GROND VERLAAT OM OP JACHT TE GAAN IN DE MOESTUINEN; DE NACHTELIJKE KABOUTER, DIE DEN TUINMAN HELPT HET ONGEDIERTE OP TE RUIMEN

water leven, ook al hebben ze hun vier beenen reeds alle gekregen. Verwacht een onzer dieren dus jongen, dan geve men een bakje water, waarin die gemakkelijk afgezet kunnen worden! ☼ Twee watersalamanders komen er plaatselijk betrekkelijk algemeen in ons land voor, de groote en de kleine. Prachtige en dankbare aquariumdiertjes! Voorzichtige salamanderkweekers geven ze weliswaar een stuk drijvend kurk, zoodat ze tenminste niet geheel verstoken zijn van de gelegenheid om uit het water te klimmen, maar een echt terrarium is voor hen niet noodig. Wel doen ze vaak pogingen langs den glaswand uit het water te klimmen en — wanneer men niet met een glasplaat of een glasrand dit verhindert — met succes: men vindt ze dan vaak maanden later verdroogd onder een kast. Soms zal nog een langzaam bevochtigen ons toonen, hoe taai ze zijn, maar meestal toch is alle leven geweken. Vertoont een dier, en dit zal bij de kleinere soort nog vaker voorkomen, een blijvende neiging tegen den zomer het water te verlaten, dan is vaak de eenige manier om zijn dood te verhoeden, toch tenslotte het overbrengen in een terrarium, waarin hij echter veel moeilijker te voeden is! De regenwormen, waarmee we de salamanders in het aquarium voeden, kruipen in het terrarium in den modder weg. Het is dan ook verstandig ze in het voorjaar, wanneer ze zelf het water weer opzoeken, terug in het aquarium te brengen. Dan kunnen we ook al spoedig de kleurenpracht van het mannetje bewonderen, dat zenuwachtig achter het wijfje jaagt. Wil men jonge salamandertjes opkweken, dan wordt er zeer veel zorg van ons geëischt. Het wijfje liefst om eieren te leggen alleen in een aquarium — de jongen in niet te groot aantal bijeen — gelegenheid om aan land te klimmen, zoodra het de tijd daartoe is — zie daar alle de dingen, waarop een salamanderkweeker letten moet. Maar wie er geen moeite voor over heeft, doet beter de dieren te laten waar de natuur ze bracht. Hij mist echter veel!

DE BIJENBOOM

DOOR W. BAERVELDT

HET oerwoud. Mat, diffuus licht onder het massale bladerdak, waar slechts een enkele zonneschicht doordringt om als een witgloeiende degenkling neer te schieten. Machtige stilte, meer geaccentueerd dan verstoord door het sourdine gezoem der insecten, ruischende stilte nu en dan verscheurd door den schellen roep van den Argus-fazant. Het oerwoud, met al zijn geheimzinnig leven, zijn tragedieën onvermoed en ongezien; dat woud, monument der eeuwen, is de bakermat van den Kajoe Radja, Toalang of Bijenboom. ☼ Hoe lang stond hij daar? Duizend jaar, tienduizend jaar? Ik weet het niet. ☼ In het hoogstamige bosch, temidden der andere woudreuzen, viel hij niet op, maar als het terrein ontgonnen is en de reuzen om hem heen zijn gevallen, dan staat hij eenzaam in den aanplant als een wachter van de natuur, een grafzuil voor het eeuwige woud dat wijken moest voor den mensch, de cultuur ten offer viel. Dan ziet men hem eerst in al zijn pracht en majesteit; het machtige wortelstelsel, de geweldige stam, matglanzend zilvergrijs, glad en zonder vertakkingen oprijzend tot ruim veertig meter boven den grond, om dan als met een

KAJOE RADJA OF KONINGSBOOM

explosie over te gaan in de halve bol-vormige kroon, een koepel van klein, donkergroen blad. ☼ Waarom de Bijenboom gespaard blijft terwijl de anderen meestal sneven? Omdat bij het uitgeven van concessies meestal bedongen wordt dat vruchtboomen en Kajoe Radja's niet gekapt mogen worden, daar de bevolking er de producten van wint. De vruchtboomen, meest breder en dichter van kroon, worden, daar ze den aanplant hinderen, veelal afgekocht en toch gekapt; de Kajoe Radja hindert noch in de rubber-, noch in de tabaksaanplant en men laat hem staan. Toch is ook dit natuurmonument gedoemd te verdwijnen. Op de oudere kebons, vooral de beneden-ondernemingen, ziet men er nog slechts enkele. Dit komt hoofdzakelijk doordat het hout zoo brandbaar is, bij boschbranden of bij het schoonbranden van groote terreinen brandt er dikwijls een Toalang mee. De inlander voelt nu eenmaal weinig voor het behoud van natuurschoon en laat den boom kalm branden, terwijl er helaas ook planters zijn, wien het niets kan schelen dat zoo'n prachtboom vernietigd wordt en die er niet streng op letten dat bij het schoonbranden geen Toalang mee gaat. Ook door

Foto W. BaerVELDT

BIJENBOOM (KAJOE RADJA OF TOALANG)

een sluier van vonken afrukt. Als de boom van onderen is door gebrand en tegen den grond smakt, hoort men dit kilometers ver in den omtrek; eerst een aanzwellend geloei, dan een dreunende, doffe slag, gevolgd door een wegstervend gerommel, de echo tusschen de heuvels. Wie het geluid eens gehoord heeft, herkent het steeds. Ik heb eens het twijfelachtige genoegen gehad vlak bij een neerstortenden Kajoe Radja te staan; dat kwam zoo. Op een plantweg rijdend, zag ik bij een Toalang, eenige honderden meters den aanplant in, rook opstijgen. Denkend dat misschien een koelie tusschen de wortels zijn potje gekookt had en de boom daardoor in brand was geraakt, liep ik er heen om te zien of er nog wat aan te doen was. Op een meter of zestig, zeventig van den boom gekomen was het net alsof de kroon zich naar mij toe boog. Denkend nog ver genoeg weg te zijn, bleef ik staan. Het was maar net aan. Met een gehuil van wind door de takken kwam de boom neer. Hooren en zien verging mij, een orkaan raasde me tegemoet, aarde spatte op als water, stof, takjes en bladeren warrelden langs mij heen. Met een donderend gekraak zwiepte de kroon door en sloeg aan gruzelementen. De boom lag heelemaal plat, takken van een meter en meer in middellijn waren in kleine stukjes gebroken, de stam was zeker anderhalve meter den grond in geslagen. Zoo'n gevallen boom brandt of liever smeult weken lang door, zelfs de meters diep in den grond gedrongen takken branden finaal op. ☼ Soms sterven de boomen vanzelf af en leveren dan op den duur gevaar op, doordat er telkens takken van afvallen. Als men ziet hoe diep zoo'n gevallen tak van eenige honderden kilo's den grond in slaat, kan men zich levendig voorstellen wat er gebeuren zou als een koelie zoo'n tak op zijn hoed met bijbehorend hoofd kreeg. Zoo'n doode boom brandt men dan ook meestal om. Een levende Kajoe Radja brandt echter veel beter dan een doode en men moet soms dagen lang een vuur tegen den boom stoken voor hij goed vlam heeft gevat. Na een dag of drie valt de boom dan om en smeult verder; men kan er uitstekende houtskool van winnen. ☼ Jonge Kajoe Radja's ziet men zelden of nooit; dat heeft verschillende oorzaken. De zaden zijn eetbaar en in de meeste zaden zit een rupsje. Valt een goed zaadje in den aanplant die

geregeld schoon gehouden wordt, dan krijgt het geen kans zich te ontwikkelen. Valt het in het jonge bosch, dan worden bij heropening de jonge boompjes mee gekapt. Een Toalang schijnt zeer langzaam te groeien, tenminste een jonge boom, dien ik in geen tien jaar gezien had, was toen ik hem weer zag niet belangrijk grooter geworden. ☼ Het hout van den Toalang is bijna zoo hard en zoo zwaar als ijzer, het is erg onregelmatig van nerf en voor timmerhout ongeschikt; er een spijker in te slaan is een kunststuk, een vijf duims spijker slaat men er grif op tot een kurkentrekker. ☼ De inlanders kappen wel eens een stuk uit de wortels om een gereedschapssteel of rijststamper van te maken, soms zaagt men een rond stuk uit een wortel om een tafelblad van te maken; bewerkt en gewreven krijgt het hout een warme, donkerbruine kleur. Een administrateursvrouwtje, nog niet zoo heel lang in het land, had bij een kennis een tafel van Kajoe Radja-hout gezien en wilde er graag ook een hebben. De kennis, op wiens onderneming veel Toalangs stonden, beloofde een tafelblad voor haar te laten uitzagen. Op een ochtend kreeg mevrouw bericht dat het blad op het ondernemings-stationnetje was aangekomen en zond haar waterdrager er heen om het te halen. De man kwam terug zonder blad, maar met de boodschap dat hij het alleen niet dragen kon. Mevrouw had wel gehoord dat het hout zwaar was en zond nu den tuinjongen mee. Weer kwamen ze terug zonder blad, ze vroegen om een ossenkar. Mevrouw, boos, liep naar het kantoor om zich bij haar man te beklagen; tot haar verbazing zond deze een ossenkar. Toen ze het blad thuis kreeg en er vier man noodig waren om het van de kar te tillen, begreep zij. ☼ De naam Bijenboom dankt de Kajoe Radja aan het feit dat de wilde bijenzwermen gaarne hun nest in zijn hooge kroon maken; dat de inlanders de honing van die bijen winnen is de reden van zijn bescherming. Dit honing-winnen is lang niet ieders werk en het gebeurt op een manier om een serie nachtmerries van te krijgen. ☼ Ziet een Bataksche honingzoeker dat een bijenzwerm domicilie in de kroon van een Kajoe Radja gekozen heeft, dan wacht hij tot hij denkt dat de raat vol honing zit. Is het zoover, dan wordt eerst een offer, meestal wat bloemen, menjan (wicrook) en een kuiken, aan den hantoe (geest) die in den boom huist, gebracht, daarna blijft de man twee dagen bij den boom vasten. Zijn nu de voortekenen of zijn droomen gunstig, dan klimt hij 's nachts naar boven en haalt het nest uit. Een Kajoe Radja te beklimmen is geen kleinigheid; touwen of klimijzers zijn niet te gebruiken, daarom hebben de Batakkers er wat anders op gevonden: ze slaan zoowat twee voet lange bamboe pinnen op onderlinge afstanden van ongeveer anderhalven voet in den boom. De pin kan niet in het harde hout dringen, komt niet dieper dan de bast, dus hoogstens een centimeter of twee. Eén pin kan natuurlijk onmogelijk het gewicht van een man dragen, daarom verbindt hij de uiteinden met rotan-ranken. Telkens op borsthoogte zijn pinnen inslaand en aanbindend, werkt hij zich omhoog tot hij de kroon bereikt en dan over de dikke takken bij het nest komt; dit gaat in zijn geheel in den meegebrachten zak, waarna de terugtocht begint. Loopt alles goed af en is de raat werke-

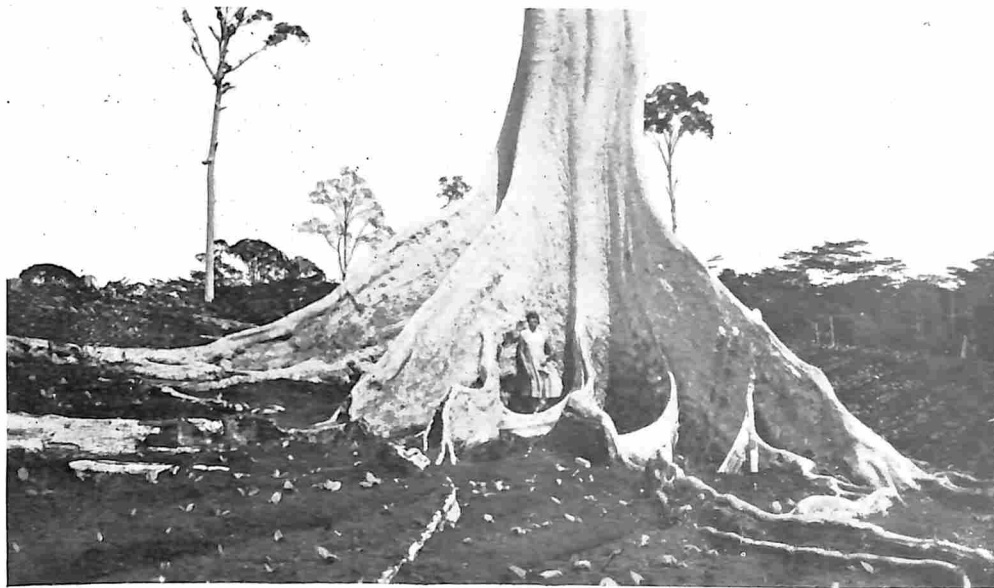

Foto W. BaerVELDT

DE WORTELS VAN DEN BIJENBOOM

lijk vol honing, dan heeft de man een gulden of zes verdiend. ☼ De pinnen laat hij kalm in den boom zitten, die rotten vanzelf wel af; toch kan men altijd blijven zien of een boom beklommen is geweest, de bast vormt n.l. om de pinnen knobbels, zoodat en profile tegen de lucht gezien een kant van den stam gekarteld lijkt. ☼ De beklimming gebeurt altijd 's nachts, omdat men dan de diepte onder zich niet ziet. Het gekke is, dat de bijen zoo'n honingjager geen kwaad doen, terwijl een zwerm wilde bijen anders lang niet voor de poes is. Het komt meermalen voor dat iemand per ongeluk een bij slaat en dan door den heelen zwerm wordt aangevallen. Er zijn gevallen bekend dat de menschen aan de gevolgen overleden. Het eenige redmiddel is in het water te springen en, zoo min mogelijk boven water stekend, te wachten tot de bijen aftrekken. De bijen hebben het wel degelijk op een bepaalden persoon voorzien, andere menschen, die vlak in de buurt staan, zijn volkomen veilig, mits ze zich stil houden en niet naar de dieren slaan. Ik maakte eens mee dat een Javaan door een zwerm aangevallen en leelijk gestoken werd voor hij een riviertje bereikte. Onder het vluchten verloor de man zijn hoofddoek, een andere Javaan raapte dien voor hem op, maar had het ding nog niet goed en wel in zijn handen, of de zwerm viel ook hem aan en takelde hem deerlijk toe, voor ook hij in het water lag. ☼ Echter, sommige inlanders hebben de gave allerlei kwaadaardige insecten als schorpioenen, klabangs (duizendpooten) enz. ja zelfs slangen aan te kunnen pakken zonder dat de dieren hun iets doen: ik heb daar frappante staaltjes van zien vertoonen en geloof dat ook de honingzoekers deze kunst machtig zijn. ☼ Wilde bijenzwermen nestelen ook wel eens tijdelijk in laag hout, soms zelfs wel onder het dak van een planthuis, maar werkelijk honingraten maken doen ze alleen in hooge boomen, bij voorkeur in den prachtige Kajoe Radja, den Bijenboom.

Toen iemand van Fouché opmerkte, dat hij een groote menschenverachter was, zei TALLEYRAND: „Dat moet waar zijn, want hij heeft zichzelf uitstekend bestudeerd!”

STANDBEELD VAN KONING PETER I EN RAADHUIS TE LJUBLJANA

BIJ SLOVENEN, KROATEN EN SLAVONEN

DOOR W. VALK

IN het midden van een vruchtbare vlakte, welke door kale bergen en beboschte heuvels wordt ingesloten, ligt de Sloveensche hoofdstad Ljubljana (Laibach). Een grasgroen riviertje, dat den naam Ljubljanica draagt en vijf kilometer noordwaarts de Save helpt voeden, verdeelt de stad in twee wijken. Het oudste stadsdeel ligt aan den voet van een zestig meter hoogen heuvel, welks top is gekroond met een ouden burcht, die sinds de twaalfde eeuw de geschiedenis van

Ljubljana meemaakte en wel achtereenvolgens als zetel der markgraven van Krain, paleis der hertogen van Karinthië, strafgevangenis en huurkazerne. Vindt men in de oude stad met haar nauwe straatjes talrijke patriciërshuizen en prachtige kerken, de nieuwe stad kan roemen op een wolkenkrabber van dertien verdiepingen en met een dakterras, dat naar alle windstreken gelegenheid biedt te genieten van zeldzaam mooie panorama's. ☼ Niet minder betooverend is het uitzicht van den burchtberg af. Helaas valt aan den burcht zelf weinig te bewonderen, want het stadsbestuur liet hem zoodanig inrichten, dat er verscheidene gezinnen kunnen wonen. Mag dit geen gelukkig idee zijn geweest, de gedempte grachten en geslechte vestingwerken van burcht en stad werden benut tot aanleg van parken, zooals men die slechts zelden ziet. ☼ Van de monumenten, welke bij een bezoek niet op het programma mogen ontbreken, noemen we slechts de beroemde kathedraal van St. Nicolaas, gebouwd op de plaats waar reeds in het midden der achtste eeuw een kerkje stond. In de St. Peterskerk herinnert de inscriptie: „Deze kerk werd verbrand door de ervvijanden van het Christelijk geloof, de Turken”, aan de rol, welke Slovenië in de geschiedenis speelde. Reeds op het einde der vierde eeuw door Slaven bewoond, stond het land sinds den dood van Karel den Groote tot den vrede van Trianon (1919) zeer sterk onder Duitschen of Oostenrijkschen invloed en gedurende dien tijd diende het menigmaal als bolwerk tegen de

opdringende Turken. Maar tevens was Slovenië een hindernis voor Duitschers, die streefden naar een expansie tot aan de Adriatische zee. En daarin ligt een der oorzaken, dat de in 1848 aan Ljubljana beloofde universiteit pas in 1919 kon worden gesticht. Wel was er voorheen telkens op aangedrongen om de belofte van 1848 te vervullen, maar zulks leidde tot meeningsuitingen als deze: „de Slovenen gelijken op naakte negers, die een hoogen hoed willen opzetten om de wereld er van te overtuigen, dat de beschaving niet geheel ongemerkt aan hen is voorbijgegaan”. Dat deze voorstelling van zaken slecht met de werkelijkheid is te rijmen, merkt men nergens beter dan op de weekmarkten te Ljubljana. Duidelijk valt het daar op, dat de Slovenen niet alleen gezonde en krachtige menschen zijn, wien de eerlijkheid op het gezicht staat geschreven, maar ook spreekt uit hun geheele doen en laten een lange ontwikkelingsperiode, terwijl de kleeding van goeden smaak en practischen zin getuigt. ☼ Over het algemeen zien de costuums der mannen er nogal donker uit, maar het bontfluweelen vest, dat met een dichte rij zilveren knoopjes is bezet, voorkomt eentonigheid. De beenen steken in hooge laarzen door een soort rok, die weer met zilveren knoopjes is versierd. Op den zwart vilten hoed wiebelt een veertje, waarvan men eertijds geloofde, dat het — mits niet onnoodig aangeraakt —

BOERIN UIT SLOWENIË

MEISJES UIT SLAVONIË OP HUN PAASCHBEST

den drager voor onheilen kon behoeden. ☼ De vrouwenkleding is buitengewoon fraai. Een metalen gordel verbindt de bontgekleurde zijden rok aan een sneeuwwitte „blouse” (= overhemd) met korte geplooiden mouwen. Over die blouse komt een bont keurslijfje, terwijl een zijden doek met veel charme over hals en borst wordt geslagen en de frissche gezichten coquet uit een muts van goudkant te voorschijn komen. ☼ Dat in het dagelijksche leven niet zooveel pracht kan worden tentoongespreid, is duidelijk en zelfs te Ljubljana ziet men menig boer en boerin zeer eenvoudig gekleed. Als de Slovenen echter bruiloft vieren, dan zijn de gasten gestoken in costuums, welke elke fantasie te boven gaan. Of er voor vreemden gelegenheid bestaat iets van die pracht te zien? Soms wel, want hier en daar heerscht het gebruik, dat de bruiloftsgasten de kist, waarin zich het uitzet van het bruidje bevindt, op een met vlaggen en bloemen versierden boerenwagen naar het huis van den bruidegom brengen. Wie zulk een stoet mocht ontmoeten, zal zich de oogen uitwrijven om beter te kunnen zien en later misschien denken, dat het toch een droom moet zijn geweest. ☼ Van de vele gewoonten en gebruiken, die eeuwen lang in zwang waren, vindt men thans slechts resten terug. Een enkele maal wordt echter nog wel eens een huwelijk op ouderwetsche wijze gevierd. Dan gaat in den vroegen morgen van den huwelijksdag de „starašma”, die met de leiding der feestelijkheden is belast, begeleid door den bruidegom en diens genoodigden, naar het huis van de bruid. Daar vindt hij de deur gesloten en niet dan na veel geklop en gesmeek krijgt hij gehoor. De vader der bruid vraagt wat er aan de hand is en als hij gehoord heeft, dat men komt om zijn dochter, stelt hij den starašma lastige vragen en ontkent een dochter te bezitten. Na lang heen en weer gepraat mag de bruidegom toch binnen om zich te overtuigen, dat er geen jong meisje in huis is. Bij zijn binnentreden vindt hij werkelijk slechts oude vrouwen, doch na eenig gesmeek komt het bruidje uit zichzelf te voorschijn. ☼ Waarom het zooveel moeite kost het jonge paar bij elkaar te krijgen? De geheele handeling is niet anders dan een herinnering aan den tijd, dat de bruidjes werden gestolen; daarom droegen een halve eeuw geleden de begeleiders van den bruidegom nog wel eens wapenen, welke zij voor het huis van het bruidje onder het uiten van vele bedreigingen afschoten. ☼ Is het jonge paar, gevolgd door de bruiloftsgasten, op weg naar de kerk, dan zijn er nieuwe hindernissen te overwinnen. De jeugd van het dorp spant namelijk touwen over den weg en slechts tegen betaling van een kleinigheid laten zij het paar door. Ook deze handeling is weer een symbool: als de bruide-

gom het geld rondstrooit, geeft hij daarmee te kennen, dat hij bereid is voor zijn bruid een goeden koop prijs te betalen of m.a.w., dat hij de bruid naar waarde weet te schatten. ☼ Na het huwelijk wordt lang en veel gegeten en ondertusschen zorgt een violist voor muziek en grappen. Daarom mag hij zoo nu en dan bij de dansende paartjes om een kleinigheid vragen. Na het zingen van een nationaal lied krijgt hij altijd de meeste munten in zijn bakje, doch die zijn bestemd voor het jonge vrouwtje. (Slot volgt)

Het Michiels-zomertje

DOOR GEERTRUIDA CARELSEN

DE zomer neigt ten einde. En het is uit met vacantielijd. De lagere en hogere scholen zijn hun vastbindend werk weer begonnen. Er komt weer een steviger orde en regel in de samenleving. De meeste toeristen zijn weer aan hun officieel domicilie te vinden. — Intusschen bewegen zich de stedelingen nog zooveel mogelijk „buiten”. Want, als weer en wind en zonneshijn een beetje meeloopen, is juist nude natuur aantrekkelijk, nu men geen uitersten, hetzij van hitte of van koude heeft te wachten. Landschapsschilders verkiezen dit seizoen, met zijn verscheidenheid van najaars-tinten ver boven het volle groen, dat zij als te eentonig versmaden. En werkelijk biedt de verkleuring onzer loofhoopen een schouwspel, dat nog gaandeweg, langzaam-aan, mooier zal worden, tot ten slotte een paar woeste stormen er een eind aan zullen maken. Merkwaardig is dat in onze tuinbloemen, indien wij daarin niet speciaal voor een tegenwicht zorgen, het geel meer en meer predomineert, als om in harmonie te zijn met het gebladerte omhoog. ☼ Tot den 21sten September duurt officieel de zomer; dan begint kalendarisch de herfst. Maar de natuur pleegt zich niet aan zulke menselijke uitrekeningen te storen. Doorgaans tracteert zij ons ten slotte nog op een Michiels-zomertje, dus genoemd ter eere van Sint Michielsdag, 29 September. „Altweibersommer” heet in Duitschland dit seizoen-uitloopertje. Men denkt zich daarbij

JONGE MANNEN UIT SLAVONIË IN FEESTCOSTUUM

JONGE VROUW EN MEISJES IN EEN SLAVONISCH DORP

de genoegens van een hofjeskneutje, dat, met haar breikous in een zonnig hoekje gezeten, zich koestert in de mollig-warme stralen van ons aller weldoenster, de zon. Of wel: de naam duidt op de gedachte: dat de zomer zelf nu oud is, en niet veel meer heeft te vertellen en te geven en ons alleen nog maar met een vriendelijk glimlachje toeknikt. Doch hoe 't zij, oud en jong verheugt zich in dit afscheidsfeest van zomerweelde. Ja, somtijds wekt het in ontvankelijke gemoederen nog voorjaarsgevoelens, wanneer de kronen der loofboomen door bladverlies doorzichtig worden als in Maart, en de rijke lucht trilt op een eigenaardig-prikkelende wijze . . . Een dichter ontleende eens aan dit verschijnsel deze woorden:

„Mir gefällt der Herbst, der Klare,
Wenn er spät vom frühen Jahre
Giebt den leisen Widerschall . . .”

Intusschen, deze dingen en deze stemming duren nimmer lang. De dagen korten merkbaar en het proza van den toestand is de eisch om onze teere planten uit den tuin binnen te halen, onze peren en appelen te plukken eer zij door nachtvorst aangetast of wel gestolen worden, ons voor te bereiden op den komenden winter. ☼ Menschen, die alleen des zomers buiten wonen, zijn gaandeweg „naar stad” vertrokken of doen dat dezer dagen. Anderen, die, onder gunstige omstandigheden, het heele jaar door buiten blijven, richten zich nu op het donkere, koudere jaargetijde in en passen zich gewillig aan bij hetgeen ons klimaat meebrengt. De eenigen, tot wie ik nog een woordje heb te zeggen, zijn diegenen, die gedurende het komende seizoen blijvend buiten moeten wonen: tegen heug en meug, misschien zuchtend of pruttelend, klagend over het lot, dat voor hen minder gunstig is. Doch laat ons op tweeërlei letten. Vooreerst: dat de natuur, ook na afloop van het Michielszomertje, voor de gewillige kijkers nog heel wat moois en belangwekkends heeft te bieden. Men behoeft daartoe niet ééns in een bijzonder mooie streek te zijn gevestigd: zelfs in de kaalste polders en het eentonigst heideland-schap is dit het geval; en als de bodem om ons heen en ons dagelijksch winterleven een te tredmolenachtigen aard heeft, dan kijken wij maar af en toe omhoog naar de wolken, wier rijkdom van lijnen en tinten, vooral bij zons-ondergang, nergens beter te genieten valt dan juist in de atmosfeer onzer

vaderlandsche vlakten. — En ten andere: de geestelijke zijde van de zaak. Aan stedelingen wordt van alle kanten intellectueel voedsel geboden: te kust en te keur kunnen zij zich dat toeigenen alsof zij het zelf hadden gevonden: buitenlui moeten dat zelf zoeken en van binnenaf aan kweken. Slappe karakters beschouwen die noodzakelijkheid als een gemis, een nadeel van hun buitenleven, meenen dat hun algemeene kennis, hun beschaving daaronder zullen lijden: veerkrachtigen echter ondervinden er het voordeel van en oefenen zich in de kunst van zich aan te passen bij hetgeen hun woonplaats meebrengt. De lucht, die men buiten inademt, is gewoonlijk frisscher dan die in de steden!

WANDELLIED

DOOR J. J. VAN GEUNS

*Klarende luchten, wolken die vluchtten,
Kerktoeren die zich van verre verhief,
Maar in het Zuien donkere buien . . .
Menschen, 'k heb 't Hollandsche landschap zoo lief!*

*Want altijd weder, wolken en weder,
Vind 'k U terug in mijn eigen gemoed,
Slechts als ik wandel leef ik, Ik handel
Bijna niet meer en alleen als het moet.*

*Ben ik een droomer? Winter en zomer
Weten wel beter en wegen en wei,
Liggen klaar wakker boomgaard en akker,
Kon ik een wensch doen, 'k zou worden als zij!*

SLAVONISCHE JONGE VROUW MET KIND, WELKS MUTS OVEREENKOMST VERTOONT MET DE FEZ